

Lingvistka a sinoložka PhDr. Zdenka Heřmanová, CSc. oslavila osmdesáté narozeniny

Sestavila Hana Trísková pro Adventní večer ČČS 7. 12. 2010

Zdenka Heřmanová je česká sinoložka, překladatelka a propagátorka čínské literatury u nás. Dne 8. prosince 2010 se v plné aktivitě a čilosti dočkala svých 80. narozenin.

Narodila se jako **Zdenka Novotná** dne 8. prosince 1930 v Rakovníku. Její zájem o jazyky se projevil velmi brzo – už ve dvanácti letech pojala úmysl, že by chtěla být luštelkou starých napsů. To se jí do jisté míry i podařilo – I když ty nápisy nebyly vždycky staré...

Během studii na rakovnickém Wintrově reálném gymnáziu strávila jeden rok v Anglii studiem angličtiny (1946-47). V roce 1950 odmaturovala. Složila jazykové univerzitní zkoušky z ruštiny a francouzštiny. Rozhodla se však, že jí tyto další dva jazyky nestačí a přihlásila se ke studiu čínštiny a dějin Dálného východu k profesoru Průškovi na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Dalšími učiteli Zdenky Novotné byly takové osobnosti jako Augustin Palát, Berta Krebsová nebo Vlasta Hilská. Zdenka u nich studovala tři léta. Poté získala stipendium do

Číny, takže roku 1953 odjela na **Pekingskou univerzitu**. Setrvala tam celých čtyři a půl roku – nejprve na jazykovém kurzu, poté na katedře čínského jazyka a literatury. Zde se mezi profesory setkala významnými lingvistickými jmény – např. to byl Wang Li. Mezi jejími českými spolužáky byl mimo jiné dnešní lingvista a sinolog docent Jaromír Vochala. K dalším významným Čechům tehdy pobývajícím v Pekingu patřila také **Danuška Štovičková**, později provdaná Heroldová, která zde založila výuku češtiny. Danuška během pobytu v Pekingu sestavila malý, avšak průkopnický „**Česko-čínský tematický slovník**“, který vyšel v Číně roku 1961. Stal se podnětem pro pozdější slovníkářský počín, který se stane osudem jak jejím, tak i naší osla-venkyně. Bude o něm ještě řeč. S výukou češtiny v Pekingu je spojeno jméno dalšího lektora, který se v roce 1955 připojil k Danušce Štovičkové. Je to slavista **Sáva Heřman**, budoucí manžel Zdenky. Ani ten zde nezahálel a sepsal Česko-čínskou konverzaci – vyšla v Pekingu r. 1958.

Pilní studenti Zdenka Novotná i Jaromír Vochala si přidali jeden semestr, aby v Číně mohli napsat **diplomovou práci** – ta byla samozřejmě v čínštině. Zdenčina práce se týkala – v duchu jejího starého předsevzetí – vývoje čínských znaků. Do Prahy se naše studentka vrátila na jaře v roce 1958, stejným vlakem jako Jaromír Vochala a jeho novomanželka paní Ruzhen Vochalová. V Orientálním ústavu pro Zdenku Novotnou ale nebylo místo. Našla si tedy práci v Artii a ve Strojexportu – působila zde jako technická překladatelka do angličtiny. Tuto nepřilíš záživnou práci mimo svůj obor naštěstí dělala jen asi třičtvrtě roku (aspoň chodila tlumočit čínštinu). V mezidobí se totiž Danuše Štovičkové podařilo přesvědčit profesora Průška (od roku 1952 ředitele Orientálního ústavu), že je zapotřebí sestavit **kvalitní česko-čínský slovník středního rozsahu**. Průšek dal projektu zelenou. A tak Zdenka mohla ještě téhož roku (tedy 1958) nastoupit **do Orientálního ústavu jako členka lexikografického týmu**. Vůdčí osobností tohoto týmu samozřejmě byla jakožto *spiritus agens* celého projektu **Danuška Štovičková**, dalších členů bylo několik. Tak především vedoucí projektu **Ladislav Zgusta**. Byl to lingvista s širokým rozhledem, lexikolog, kterého Průšek v dobách politické nepřízně přijal pod křídla Orientálního ústavu a moudře jej ustavil do čela lexikografické skupiny. Zgusta ve spolupráci s mladými sinology vypracoval fundovanou koncepci slovníku. Dále tu byl sinolog **Pavel Kratochvíl**, který však později odešel do Anglie do Cambridge (bylo to ještě před rokem 1968). Nedlouho po zahájení práce se připojila **Dana Khestlová**, později provdaná **Šejnchová**, která přispěla zejména praktickými znalostmi jazyka (později si je ještě obohatila při práci tlumočnice). Excerpci jazykového materiálu, částečně i zpracování hesel, obstarávaly rodilé Čiňanky, vesměs provdané za Čechy: paní Čang Ťing-ju Rotterová, paní Li Taj-ťün Hejzlarová, krátce paní Wang Žu-čen Vochalová a nakonec přišla paní Tchang Jün-ling Rusková. Další ústavní lingvista – Dr. Oldřich Švarný – byl zaměstnán vlastním projektem, nicméně v případě potřeby poskytl pomocnou ruku (například pomohl stanovit zásady pro psaní dohromady). Byl i vědeckým redaktorem slovníku.

Rok po zahájení projektu, na podzim 1959, odjela Zdenka do Pekingů konzultovat a dopl-

ňovat shromážděný materiál. Pobyla tam několik měsíců – až do léta 1960. Cestou zpět se v Moskvě zúčastnila mezinárodního orientalistického kongresu. Během práce na slovníku prohluboval svoji jazykovědnou erudici. V druhé polovině šedesátých let získala hodnost kandidáta věd (CSc., 1966) a titul doktorky filosofie (PhDr., 1967) na Univerzitě Karlově. Roku 1969 jí bylo uděleno Čestné uznání ČSAV za lexikologické studie.

Počátkem sedmdesátých let v období „normalizace“ Zdenka Heřmanová **upadla do nemilosti** u tehdejšího vedení ústavu. Bylo to mimo jiné kvůli ročnímu pobytu Sávy Heřmanová na Neapolské univerzitě, na který jej doprovázela (1969-1970). Sáva byl po návratu vyhozen z Filozofické fakulty – bylo mu dopřáno jen místo knihovníka. Zdenka Heřmanová byla odňata funkce vedoucí slovníkového projektu, nahradila ji Dana Šejnchová. Na její pracovní zátěži to však nic nezměnilo. Přízní se netěšila ani Danuška Heroldová. Před dalšími ústrky ji uchránil její tragický osud – roku 1976 zahynula při nezáviněné autohavárii. Bylo jí pouhých 47 let. Práce na slovníku byla poté na několik měsíců – ještě i z jiných důvodů – pozastavena. Nakonec však vedení ústavu projevilo určitou dávku strážlivého uvažování a lidskosti a projekt pokračoval dál.

Práce na slovníku trvala více než dvě desetiletí. Během té doby se tým obměňoval. Kratochvíl odešel ještě před rokem 1968. Zgusta emigroval v roce 1970. Danuška Heroldová zahynula v roce 1976. Dana Šejnchová počátkem 80. let odešla jako tlumočnice do Pekingů (tehdy ještě nebyly dopsané poslední dva díly). Zdenka Heřmanová tak byla **jediným členem týmu**, který v něm setrval po celou dobu.

První díl slovníku konečně vyšel v roce 1974, v nakladatelství Academia. Poslední, devátý díl vyšel za deset let, tj. v roce **1984**. Celkový počet hesel je **asi 40 000**, což odpovídá slovníku středního rozsahu. Možná vám přijde zvláštní, že má slovník devět dílů a **je tak neobvykle velký**. Důvod je tento: když byl kdy si zahájen celý projekt, vztahy mezi naší zemí a ČLR byly velmi velké a spolupráce hladká. Bylo dohodnuto, že slovník **bude vytištěn v Číně**. Tento plán však zhatila „kulturní revoluce“. A tak veškerá znaková část musela být **opsána ručně** (psala především paní Hejzlarová, po-

slední díl byl z pera paní Ruskové). Český text je psán na stroji. Toto vynucené grafické řešení se samozřejmě promítlo do fyzické velikosti díla – devět dílů s celkovým počtem **6 212 stran**. Dnes, v době počítačů, si asi sotva umíme představit, jak obrovskou technickou zátěž pro tvůrce slovníku tato úmorná práce představovala...

Poté co v roce 1984 vyšel poslední díl slovníku, **nebylo pro žádné další lingvistické projekty místo**. Práce sinologů se po dlouhou dobu omezovala na překládání čínského tisku, především deníku *Renmin ribao*. Objednávka překladů byla z vedoucích politických kruhů. Zdenka Heřmanová měla aspoň „privilegium“ překládat sebrané spisy Teng Siao-pchinga – samozřejmě opět na objednávku shora. Také směla pracovat na **slovníčku ekonomických termínů**. Tak jako další humanitní obory, po roce 1968 utrpěla sinologie jako celek. Nadějně začátky oboru i jeho úspěchy z padesátých a první poloviny šedesátých let byly rozkotány, kontakty s vnějším světem zničeny. Nevyhnutelně to postihlo i vědeckou kariéru Zdenky Heřmanové. Její lexikologická a lexikografická bádání v zásadě nemohla pokračovat. Přesto se jí podařilo ještě i během 70. let vydat několik vědeckých článků a studií. Připomeňme též, že byla v letech 1967–1984 členkou Názvoslovné komise Českého úřadu geodetického a kartografického.

Těsně před Sametovou revolucí, v roce 1988, odešla Zdenka Heřmanová do důchodu. Po uvolnění poměrů již bylo obtížné dohánět lingvistický vlak, proto Zdenka přeorientovala svoji pozornost **na čínskou literaturu a překládání**. Stala se odbornicí na současnou čínskou literaturu. V roce 1991 se dočkala ocenění za svoje celoživotní lingvistické působení – kolektivitu Česko-čínského slovníku byla udělena Cena ČSAV. Týkala se i těch, kteří z politických důvodů nebyli ve slovníku uvedeni – tedy Ladislava Zgusty, Pavla Kratochvíla a paní Rotterové. Slovník byl tím oceněn jakožto jediný hodnotný produkt velkého rozměru, který vznikl na půdě Orientálního ústavu během období „normalizace“.

Po roce 1989 proběhla v Orientálním ústavu **rehabilitace** politicky postižených pracovníků. Zdenka Heřmanová byla na konci roku 1990 pozvána zpátky – ale přijala už jenom půl úvazku. Zasloužila se o obnovení Zgustova jazykovědného kroužku – jeho pravidlenými účast-

níky byli např. indolog Vladimír Miltner nebo kaukazolog Václav Černý. V roce 1992 se zúčastnila mezinárodní literární a překladatelské konference v Taipei. Měla zde referát o „Putování na západ“ a tématu Opičího krále. Na pevninskou Čínu se však už nedostala.

Když se koncem roku 1992 **Orientální ústav musel nedobrovolně přestěhovat z Malé Strany** do Ládví, Zdenka Heřmanová se rozhodla vzhledem k dopravní vzdálenosti svůj pracovní úvazek ukončit. Byla ale nadále členkou redakční rady časopisu *Archív orientální* (do r. 1999) a členkou vědecké rady OÚ. Stala se sice penzistkou na plný úvazek, nicméně její aktivity nepolevovaly. Například dva roky vedla překladatelský seminář na Ústavu Dálného východu, pracovala na rozličných překladech – mimo jiné přeložila životopis malíře Sü Pej-chunga. V době zcela nedávné se dočkala obhájení lingvistické disertační práce Hany Třískové, kterou po několik let s velkou péčí vedla. V letech 1992–2001 byla členkou výboru Česko-čínské společnosti a redakční rady jejího časopisu *Fénix*.

Vedle monumentálního česko-čínského slovníku je druhým osudovým tématem Zdenky Heřmanové **„Opičí král“ Sun Wu-kchung**. Tento chlupatý nezbeda je hlavním hrdinou klasického středověkého románu z konce 16. století – „Vyprávění o putování na západ“, čínsky *Si jou ti* od Wu Čcheng-ena. Když v roce 1961 vyšel v SNDK její výbor „Opičí král – Vyprávění o putování na západ“, Zdenka Heřmanová tím jako první seznámila s tímto dílem českou kulturní obec. Do té doby byl Opičák přeložen pouze do tří světových jazyků – angličtiny, francouzštiny a ruštiny. Na základě originálního českého překladu pak byly později vytvořeny mutace anglická (1964 a 1992), německá (1964 a 1992) a francouzská (1992). První vydání Opičáka ilustroval Zdeněk Sklenář – jeho ilustrace byly velmi oceňovány a vyhrály cenu na grafickém bienále 1963 v Benátkách (právě i díky této publicitě byla česká verze „Opičího krále“ přeložena do dalších jazyků).

Opičí král se znovu vrátil do života Zdenky Heřmanové po Sametové revoluci v podobě **dvacetipětidílného čínského seriálu**. Zdenka pracovala na jeho **dabingu rok**. Připomeňme, že tehdejší technika vypadala docela jinak. Překládalo se z dialogové listiny, která byla psá-

na znaky, a ze zvukových kazet. Seriál běžel v televizi dvakrát: s roce 1991 a v roce 1994. Setkal se s ohlasem diváků – možná právě těch, kteří Opičáka četli jako děti... Překlad Zdenky Heřmanové znova vyšel v roce 1994, a pak ještě 1997 – v nakladatelství Albatros. Bylo to s novými ilustracemi – od Zdenky Krejčové (její ilustrace se dříve objevily v zahraničních vydáních).

Opičák v českém podání si našel místo i v českém pavilonu na EXPU 2010 v Šanghaji, kde se jeho prezentace ujal synovec Zdenka Sklenáře. Nejnověji ho můžeme potkat na výstavě „**Opičí král a EXPO 2010**“ v Holicích (její vernisáž byla nedávno – 25. listopadu 2010). Výstava se koná za podpory kulturního oddělení velvyslanectví ČLR a také Galerie Zdenka Sklenáře (připomeňme, že mistr Sklenář má letos sté výročí narození).

Nyní opustíme Opičáka a vraťme se k překladatelské činnosti Zdenky Heřmanové. Zcela čerstvou novinkou je knížka obsahující dvě novely významných autorů 20. století: **Zázračný cop** (autorem je Feng Ťi-caj, nar. 1942), který přeložila Zdenka Heřmanová, a **Labužník** (autorem je Lu Wen-fu, 1928-2005), kterého přeložila Olga Lomová. Nějaká léta ležely překlady

oběma dámám, jak se říká v šuplíku a nyní se dočkaly uveřejnění.

Naši rozpravu o jubilantce ukočíme krátkou ukázkou z novely *Cop* – může sloužit jako „ochutnávka“ pro budoucí čtenáře.

„Vzzz!“ Těsně za zády spatřil krátkou lesklou dýku vetknutou do země. *Suo Tchien-siang, zaražený jako sloup, na něho tupě zíral. Na hřbetu pravé ruky měl rudý šrám od švihnutí copem. Cop již znovu spočíval na Prostáčekově týlu jako obrovitý černý had ve střehu na ramenou svého krotitele. Náhly obrat v situaci vyrazil přihlížejícím dech. Není divu, řekli si, že *Suo Tchien-siang* neodložil plášť, vždyť v něm měl skrytou dýku! Jak to, že *Prostáček* ji tak rychle srazil na zem, než vůbec kdo mrkl okem? Zákeřný útok nevyšel, velmistr *Suo* toho nicméně neměl ještě dost. Vrhel se na dýku. *Prostáčekův cop* byl však hbitější. Obtočil se kolem rukojeti dýky, vytrhl ji ze země a se svistem ji mrštil nalevo na kmen vrby. Zarážila se do něj na sáh hluboko a drnčivě se chvěla. Kolem dokola se ozval nadšený potlesk... (str. 55)*

foto © Vladimír Liščák

